

Denne fil er downloadet fra
Danmarks Tekniske Kulturarv
www.tekniskkulturarv.dk

Danmarks Tekniske Kulturarv drives af DTU Bibliotek og indeholder scannede bøger og fotografier fra bibliotekets historiske samling.

Rettigheder

Du kan læse mere om, hvordan du må bruge filen, på *www.tekniskkulturarv.dk/about*

Er du i tvivl om brug af værker, bøger, fotografier og tekster fra siden, er du velkommen til at sende en mail til *tekniskkulturarv@dtu.dk*

N.P.Schierbeck.

o o o o

Beretning

fra

en Rejse i England 1906.

331.8 Sch

1908.

Dansk Forening for Arbejderbeskyttelse.

5. Hefte.

BERETNING

FRA

EN REJSE I ENGLAND

1908.

AF

DR. MED. N. P. SCHIERBECK

KØBENHAVN

HARALD JENSENS BOGTRYKKERI

1908

DANMARKS TEKNISKE BIBLIOTEK

#

334 825

[Faint, illegible handwritten text on a rectangular slip of paper]

EN REJSE I ENGLAND

2175

DANMARKS LÆRRESE BIBLIOTEK

I Juni 1906 foretog jeg en Rejse til England ifølge Opfordring af Direktøren for Arbejds- og Fabrikstilsynet.

Rejsens Formaal var at søge oplyst, i hvilket Omfang man i Praxis gennemfører forskellige af de sanitære Foranstaltninger til Beskyttelse af Arbejdernes Sundhed, som paa- bydes i „the factories and workshops act“ af 1901.

Særligt ønskedes Oplysning om følgende Forhold:

1. Arbejdsrummenes Renholdelse, Størrelse i Forhold til Arbejdertallet og Ventilation. Det sidste Punkt navnlig for Cigarfabrikker, Skotøjsfabrikker, Konfektionsforretninger og lignende Virksomheder, hvor et større Antal Arbejdere ere beskæftigede i begrænset Rum.

2. Gennemførelsen af Kravene til særlige Ventilationsforanstaltninger, navnlig i Metalvarefabrikker og i Jernstøberriernes Rensehuse, samt ved Asfaltering af Gas- og Vandrør.

3. Gennemførelsen af de særlige Regulativer for farlige og usunde Virksomheder, specielt i Henseende til Støbning og Forarbejdning af Messing, samt Emallering af Jernplader.

Studiet af disse Forhold blev mig muligt ved den Elskværdighed, hvormed „the medical inspector of factories“, Dr. Legge kom mine Ønsker i Møde. Ved hans Hjælp fik jeg Adgang til sammen med de paagældende Fabriksinspektører at besøge en Række af de ovennævnte Virksomheder i de 2 Hovedcentre for disse, nemlig Londons østlige Del og Birmingham-Wolverhampton Distriktet.

Forinden jeg gør nærmere Rede for de indhentede Oplysninger, maa jeg imidlertid forudskikke nogle almindelige Bemærkninger om den engelske Fabrikslov og dennes saakaldte „sanitære Bestemmelser“.

Den nuværende engelske Fabrikslov er gradvis voxet frem i Løbet af forrige Aarhundrede gennem en Række af enkelte Love, rettede paa Bekæmpelse af hver sin Del af de Ulemper, der true Arbejderne i Industri og Haandværk.

Oprindelig toge disse Love nærmest kun Sigte paa en Regulering af Arbejdstiden for Børn, unge Mennesker og Kvinder, samt noget senere tillige paa en Beskyttelse af Arbejderne mod Ulykkestilfælde ved Maskiner, men efterhaanden voxede Trangen til at drage flere og flere af de mange sundhedsskadelige Forhold i de industrielle Virksomheder ind under Arbejderbeskyttelsens Omraade, og der udstedtes derfor i sidste Halvdel af Aarhundredet en Række sanitære Bestemmelser til Bekæmpelsen af den mest fremtrædende Sundhedsfare ved Fabriksarbejdet.

Alle disse Love og Bestemmelser samledes i 1878 i en enkelt Lov „the factories and workshops act“. I Halvfemserne udvidedes denne Lovs sanitære Bestemmelser yderligere med Tillægslove, der saa i 1901 sammenarbejdedes med Loven af 1878 til den nugældende engelske Fabrikslov. Denne er et storstilet Lovgivningsarbejde, som Englænderne med Rette ere stolte af, og som i mange Retninger har tjent og tjener som Forbillede for Fastlandets Fabrikslovgivning.

Som Navnet viser, omfatter Loven saavel Fabrikker som Værksteder. I Henseende til visse af Lovens sanitære Bestemmelser og Tilsynet med Overholdelsen af disse ere de 2 ovennævnte Grupper af Virksomheden noget forskelligt stillede. Fabrikkerne ere nemlig alene underkastede Fabrikslovens Bestemmelser og Fabrikstilsynets Kontrol, medens Værkstederne ogsaa ere underkastede de sanitære Bestemmelser i de lokale Sundhedslove (the public health acts) og de lokale Sundhedsautoriteters Tilsyn. Derfor gælder en Del af de sanitære Bestemmelser i Fabriksloven kun for Fabrikkerne, idet ligelydende Bestemmelser for Værkstederne findes optagne i de lokale Sundhedslove.

Ved Fabrikker forstaar Loven Virksomheder, i hvilke der anvendes mekanisk Kraft, tilvejebragt ved Damp, Vand eller paa anden Maade og desuden følgende 18 Virksomheder, uafhængigt af om der i disse anvendes mekanisk Kraft:

Kattuntrykkerier, Gummivarefabrikker,

Blegerier, Farverier,
 Lervarefabrikker,
 Tændstik-, Fænghætte- og
 Patronfabrikker,
 Tapetfabrikker og Fløjels-
 væverier,
 Smeltehytter for Kobber og Jern,
 Støberier,

Papirmøller,
 Glasværker,
 Tobaksfabrikker,
 Trykkerier,
 Bogbinderier.

Ved Værksteder forstaaes Virksomheder, hvor en Vare fremstilles, videre forarbejdes, istandsættes, forskønnes eller fuldendes ved Hjælp af Haandarbejde udført for Betaling.

Hjemmeværksteder og Fabriksvirksomheder, der drives i Hjemmet udelukkende af Medlemmer af samme Familie, danner en Klasse for sig og ere kun underkastede visse Bestemmelser vedrørende Arbejdstiden for de særligt beskyttede Personer.

Tilsynet med Overholdelsen af alle Paabud, der gives i Fabriksloven, paahviler Fabriksinspektionen, medens Tilsynet med de sanitære Bestemmelser, der for Værkstedernes Vedkommende paabydes i Sundhedsloven, paahviler den lokale Myndighed „the district council“. Gennem dennes sanitære Embedsmænd „the medical officer of health“ og „the inspector of nuisances“.

Endelig findes særlige af Staten ansatte Fabrikslæger „certifying surgeons“, i Øjeblikket ca. 2000, der yderligere føre Tilsyn med de særligt farlige Erhverv ved jævnlige Undersøgelser af de der beskæftigede Arbejdere, samt af ethvert Forgiftnings- eller Ulykkestilfælde, som maatte opstaa under Arbejdet i disse Virksomheder. Endvidere udstede Fabrikslægerne de af Loven paabudte Sundhedsattester for Børn og unge Mennesker og fører de for de farlige Virksomheder paabudte Protokoller over Arbejdernes Sundhedstilstand.

Fabrikslovens Bestemmelser til Beskyttelse af Arbejder-
 nes Sundhed omfatte følgende Forhold:

1. Arbejdsstedernes Renlighed, Rumforhold og almindelige Ventilation, Luftens Varmegrad og Fugtighed i Arbejdsrummene, Afledning af Vand fra Gulve samt Omsorg for passende og tilstrækkelige Klosetforhold.

2. Særlige Ventilationsforanstaltninger under visse nærmere anførte Forhold og

3. Bestemmelser for særlig usunde og farlige Virksomheder. Udstedelsen af saakaldte "special rules" for den Art Virksomheder.

Det nærmere Indhold af disse Bestemmelser gengives i Forbindelse med Redegørelsen for de enkelte Bestemmelser Gennemførelse i Praxis. For at undgaa Gentagelser maa jeg imidlertid forudskikke en Omtale af visse fælles Træk i Opfattelse og Gennemførelse af disse Bestemmelser.

Karakteristisk for næsten dem alle er, at de gennemgaaende er affattede saaledes, at det i meget høj Grad kommer til at afhænge af Fabrikstilsynets Skøn ikke blot i hvor stor Udstrækning, men ofte ogsaa i hvilken Form, de i hvert enkelt foreliggende Tilfælde skal bringes i Anvendelse. Kun for saadanne Virksomheder, hvor Arbejdet frembyder en mere alvorlig Fare for Arbejdernes Sundhed, giver Loven gennem de særlige Regulativer bestemte Forskrifter for Arbejdernes Beskyttelse, men selv disse ere holdte i Udtryk, der saa meget som muligt overlade Gennemførelsen af i hvert Fald de mere indgribende Foranstaltninger til Fabrikstilsynets Skøn.

Bestemmelser eller Regulativer, der gik mere i Enkelt-heder, vilde ogsaa kun vanskeligt kunne gennemføres i et Land som England. En meget stor Del af de engelske Fabrikker ere gamle Virksomheder, der fra en ringe Begyndelse ere voxede op til deres nuværende ofte mægtige Udstrækning. De gamle Fabrikslokaler, byggede i Tider, hvor man ikke tog de Hensyn til Arbejdernes Sundhed, som nu om Stunder, benyttes endnu den Dag i Dag i stor Udstrækning og danner mange Steder som en Kærne, om hvilken der senere i Aarenes Løb er føjet den ene Udvidelse efter den anden, hver ny Tilbygning med sin Tids Præg.

Under saadanne Forhold gælder det om at have en Lov med en høj Grad af Bøjelighed, der tillader at lempe Fordringerne i hvert enkelt Tilfælde efter de foreliggende Forhold, saaledes at der paa den ene Side ydes Arbejderne den nødvendige Beskyttelse, særlig hvor der foreligger en virkelig paaviselig Fare, medens der paa den anden Side ikke paalægges Arbejdsgiverne unødvendige Udgifter, idet Lovens Bestemmelser ellers fra hans Side blot vil mødes med Uvillie og Modstand til Skade for alt Fremskridt paa dette

Omraade. En saadan Bøjelighed af Loven er opnaaet ved at undgaa altfor detaillerede Bestemmelser og overlade saa meget som muligt til Fabrikstilsynets Skøn, idet man saa samtidig har søgt at sikre sig den størst mulige Sagkundskab hos Tilsynet, dels ved at fordre en særlig Uddannelse og Examen for Fabriksinspektørerne, og dels ved at knytte særlige Fabrikslæger til Inspektionerne og til den centrale Administration. Denne Ordning har store Fortrin, men tillige visse Ulemper. Blandt de sidste maa særligt nævnes, at Gennemførelsen af de enkelte Bestemmelser bliver noget forskellig i de forskellige Distrikter, afhængig af vedkommende Fabriksinspektørs Forstaaelse af de givne Paabud, hans særlige Interesser, Kundskaber og Karakter. Man træffer derfor ogsaa en ret stor Uensartethed i den Maade, hvorpaa de sanitære Bestemmelser gennemføres. I visse Distrikter lægges særlig Vægt paa Opfyldelsen af denne, i andre af hin Bestemmelse. Nogle Steder løses Ventilationsopgaverne paa én Maade, andre Steder i samme Virksomheder og under iøvrigt ganske samme Forhold paa en hel anden o. s. v., men overalt møder man den ivrigste Bestræbelse fra Fabriksinspektionens Side for at forbedre, hvad der maatte findes af mindre gode Forhold.

Hvad der i den Henseende er opnaaet, er saa meget mere beundringsværdigt, som Inspektørerne have ganske særlige vanskelige Forhold at kæmpe med paa Grund af det overvældende store Antal Virksomheder, som de have at tilse.

I 1904 bestod Fabrikstilsynet foruden Centraladministrationen af 105 Inspektører og 41 Assistenters plus 10 kvindelige Inspektører, og disse havde ikke mindre end 104,472 Fabrikker og 145,172 Værksteder under Tilsyn. I Londons østlige Fabrikdistrikt fandtes 3583 Fabrikker og 7793 Værksteder under Tilsynet, der bestod af 4 Inspektører og 3 Assistenters, det vil sige, at hver Inspektør havde at tilse 896 Fabrikker og 1948 Værksteder eller ialt 2844 Virksomheder. Mange af disse besøges derfor kun en enkelt Gang aarlig, ja enkelte endog kun med Aars Mellemløb. Meget Tid medgaaer ogsaa for Inspektørerne til at opspore nye Virksomheder. I det Myr af Fabrikker, som findes sammenhobede i de store Industricenters, er det ofte yderst vanskeligt for Inspektionen at opdage saadanne nyoprettede, mindre Virk-

somheder, der søge at unddrage sig Kontrol ved at undlade den paabudte Anmeldelse af deres Oprettelse.

Vi skal nu gaa over til en nærmere Omtale af de enkelte sanitære Bestemmelser og begynde denne med

Renlighedsforskrifterne.

Bestemmelserne i Fabriksloven vedrørende Renlighed gælde kun Fabrikkerne.

Disse skal efter Loven holdes i renlig Stand og fri for Uddunstninger fra Spildevandsledninger, Klosetter, Pissoirer og for andre lignende sundhedsskadelige Forhold.

Alle Vægge og Lofter og alle Gange og Trapper, der ere oliemalede eller ferniserede, skal mindst en Gang hver 7. Aar paany males eller ferniseres og desuden vaskes med varmt Vand og Sæbe mindst 1 Gang hver 14. Maaned. Er de ikke oliemalede eller ferniserede, skal de hvidtes hver 14. Maaned.

Statssekretæren kan dog fritage enhver Art af Fabrikker og ligeledes enkelte Lokaler i enhver Fabrik for Paabudene om Maling og Hvidtning, hvor Overholdelsen af disse maatte forekomme ham unødvendig eller uigennemførlig. I Henhold hertil har Statssekretæren bekendtgjort en Liste over Fabrikker, som undtages fra ovennævnte Regler, saafremt Arbejdsrummene yder mindst 500 Kbfd. Luft pr. Arbejder, og de iøvrigt efter Fabrikstilsynets Skøn holdes i renlig Stand. Denne Undtagelse gælder saaledes for Gas- og Teglværker samt Cement- og Sukkerfabrikker.

De lokale Sundhedslove indeholder lignende almindelige Paabud om Renholdelsen af Værksteder. De fastsætte imidlertid ingen særlig Tidsfrist for Maling og Hvidtning, men bemyndiger den lokale Sundhedsautoritet til at paabyde Rensning og Hvidtning, naar som helst det skønnes nødvendigt for de beskæftigede Personers Sundhed. Den lokale Sundhedsautoritet kan endvidere foranledige Rengøring og Hvidtning udført paa Ejerens Regning, saafremt han ikke maatte efterkomme det givne Paabud. Renlighedsforskrifterne indeholde altsaa visse Minimalfordringer til Hvidtning og Maling i Fabrikkerne og overlader det iøvrigt til Tilsynets Skøn, hvilke yderligere Foranstaltninger der skal træffes, for at holde Fabrikker og Værksteder i renlig Stand.

Renligheden i de engelske Fabrikker er som ovenfor om-

talt i høj Grad forskellig, selv indenfor samme Grupper af Virksomheder.

Hvad de Fabrikker angaar, jeg personlig havde Lejlighed til at gennemgaa, var Renligheden upaaklagelig i de fleste Tobaksfabrikker, hvor en stadig Opfejning af Tobaksstøvet af økonomiske Grunde er af Betydning. I Skotøjsfabrikkerne var Gulvene fulde af Affald, der kun oprensedes 1 Gang ugentlig, I Skrædderierne var Renligheden nogle Steder upaaklagelig, andre Steder var navnlig Gulvene i høj Grad smudsige, gamle og med dybe Revner. I de mindre Metalværksteder, navnlig i de saakaldte „tennement factories“, Smaabedrifter installerede i lejede Lokaler, der ere særlig talrige i Metalvareindustrien som Led i det saakaldte Udsvedersystem, der var Renligheden gennemgaaende højst mangelfuld. Vægge og Lofter vare ofte meget snavsede af det sorte Uldstøv fra Polerskiverne, der som Regel vare uden særlig Afsugning. Som vi senere skal omtale, gaar Fabrikstilsynet yderst lempelig frem mod disse Smaabedrifter.

Virkingen af Sundhedsautoriteternes Eftersyn sporer man navnlig i alle saadanne Virksomheder, hvor der tilberedes Fødevarer — Pølsefabrikker, Henkogningsanstalter, Bagerier og lignende. Renlighedstilstanden var i de Virksomheder af denne Art, som jeg havde Lejlighed til at se, gennemgaaende god.

Af Fabriksinspektørernes egne Udtalelser om Renligheden skal anføres følgende: De klagede alle i høj Grad over Vanskeligheden ved at faa den fornødne Rengøring af Gulve og Vinduer gennemført. Det eneste, der hjalp i den Henseende, var stadig Eftersyn og Paamindelse, samt Oplæring af Rengøringspersonalet. De kvindelige Inspektører toge sig meget af denne Sag. De hyppigt daarlige, ujævne, revnede Gulve lagde store Hindringer i Vejen for Renholdelsen. Derfor blev Omlægning af Gulvene ofte paabudt.

Slettest var Renligheden i de mindre Værksteder, hvor skidne Vinduer og Gulve var ret almindelige i visse Distrikter. Hvidtning fandt Sted til forlangt Tid og var i de senere Aar bleven betydelig lettet ved Indførelsen af Hvidtningsmaskinen. Eksempelvis kunde Arbejdsrummet i et af de Messingstøberier, jeg besøgte, nu hvidtes i Løbet af $\frac{1}{2}$ Dag, medens der tidligere medgik 3 Dage hertil.

Bestemmelser mod Overbefolkning.

Under Arbejde maa Fabrikken i Henhold til Sundhedsloven ikke i den Grad overbefolkes, at det bliver farligt eller skadeligt for de der beskæftigede Personers Sundhed.

Ifølge Fabriksloven skal Arbejdsrum anses for overbefolkede, naar Rumforholdene ere mindre end 250 Kbfd. for hver Arbejder og under Overarbejde mindre end 400 Kbfd. (engelske Kbfd.). De lokale Sundhedsautoriteter rette sig for Værkstedernes Vedkommende efter samme Norm.

Statssekretæren kan imidlertid ved særligt Paabud kræve et større Rumforhold under Perioder, hvor der anvendes kunstig Belysning, som ikke er elektrisk Lys, og ligeledes hvor det iøvrigt maatte skønnes nødvendigt. I enhver Fabrik og Værksted skal findes et Opslag, som angiver, hvormange Personer, der maa beskæftiges i hvert Arbejdsrum.

Denne sidstnævnte Bestemmelse, der tillader Arbejderne selv at kontrollere, at Overbefolkning ikke finder Sted, er som altid et udmærket Middel til at sikre Arbejderne, at Minimalrumfanget overholdes, men vanskeliggør paa den anden Side i høj Grad Gennemførelsen af yderligere Fordringer under særlige Forhold. Som saa ofte bliver de fastsatte Minimalfordringer den Norm, hvorefter Tilsynet retter sig. Der er derfor intet særligt at bemærke om Gennemførelsen af denne Paragraf. De særlige Paabud, som Statssekretæren er bemyndiget til at udstede, ere foreløbig vistnok kun sjældne.

Ventilationsbestemmelser.

Ifølge Fabriksloven skal ethvert Rum saavel i Fabrikker som Værksteder ventileres tilstrækkeligt. Herfra undtages dog Værksteder, i hvilke der udelukkende beskæftiges voksne mandlige Arbejdere (men's workshops).

Statssekretæren er bemyndiget til ved specielle Paabud at foreskrive en Standard i Henseende til, hvad der skal forstaaes ved en tilstrækkelig Ventilation for hver enkelt Klasse af Virksomheder, der falder ind under Fabriksloven.

En mangelfuld Ventilation i et Værksted betragtes som et „sundhedsskadeligt Forhold“ og hører som saadant tillige under Sundhedslovens Omraade. Saavel Fabriksinspektøren som de lokale Sundhedsautoriteter have altsaa at vaage over, at der er en tilstrækkelig Ventilation af Værksteder dog med

Undtagelse af „men's workshops“, hvor Ventilationsforanstaltninger kun kan paabydes af den lokale Sundhedsautoritet.

Med Hensyn til Gennemførelsen af disse Bestemmelser faar man det Indtryk, at Fabriksinspektionen udfolder en meget stor Energi for at forbedre Ventilationen overalt, hvor dette er nødvendigt; og mærkeligt nok er det ikke saa helt sjældent nødvendigt, mærkelig nok for saavidt, som man jo ellers i England møder en saa udpræget Sans for frisk og god Luft, at man ogsaa venter at finde denne udtalt i Fabrikernes Ventilationsforhold.

Naar dette ofte ikke er Tilfældet, skyldes det dels de store Vanskeligheder, som møde ved Indretningen af tilfredsstillende Ventilation i de mange gamle Fabriksbygninger og i alle de mange Rum, som efterhaanden er taget i Brug til Fabrikdrift uden oprindeligt at være beregnet hertil, og dels Arbejdernes egen Forsømmelighed og Uvillie mod at benytte de forhaandenværende Ventilationsmidler. Dette gælder navnlig for Arbejderne i de mere stillesiddende Erhverv og ganske særlig for den fattige jødiske Arbejderbefolkning i Østlondons mange Smaabedrifter i Konfektionsfaget. Navnlig Skrædderne ere her, som forøvrigt overalt, svorne Fjender af enhver Art Ventilation, særlig følsomme som de er for Kulde og Træk. Dette hænger sammen med deres stillesiddende Arbejde i ofte stærkt ophedede Rum med en forholdsvis fugtig Luft, fugtig paa Grund af Uddunstningen fra de mange tætsiddende Arbejdere og fra de saa jævnlige tændte Gasblus.

Hudkarrene bliver herved slappe og reagere kun trægt paa Temperaturforandringer og selv en mindre Afkøling, der kun lidet ænses af Arbejdere med mere legemligt Arbejde, føles i høj Grad ubehageligt af Arbejderne i de stillesiddende Erhverv.

En stor Del af Skrædderværkstederne i Østlondon ere endvidere indrettede i dybe Kældere, hvor der selv Sommerdage maa anvendes kunstig Belysning en stor Del af Arbejdstiden, og hertil benyttes ganske almindeligt de gammeldags Fladbrændere, der særligt opheder Luften og forøger dens Fugtighed og Urenhed.

Forholdene i Skrædderierne vare derfor mange Steder alt andet end gode. Særlige Ventilationsforanstaltninger manglede eller fandtes ubenyttede og Aabningerne for Lufttilførslen

tilstoppede af Klude og lign. Mange af disse Virksomheder vare ogsaa indrettede i Rum, hvor kunstig Ventilation kun yderst vanskeligt lod sig anbringe. I andre, hvor Vinduerne havde kunnet yde tilstrækkelig Ventilation, sad disse saa højt, at de kun med den største Besvær lod sig aabne.

I mange Kælderlokaler var den Luft, der gennem Vinduerne strømmede ind fra de stærkt befærdede Gader, saa uren, at Vinduesoplukning helt maatte opgives.

Store Vanskeligheder havde Fabriksinspektionen at kæmpe med, men overalt gjorde den, hvad der var muligt for at forbedre Forholdene.

I enkelte større Virksomheder fandtes paabudt ret kostbare mekaniske Ventilationsanlæg, for herved at gøre Ventilationen uafhængig af Arbejdernes Indgriben, og endskønt en almindelig Vinduesoplukning havde været tilstrækkelig for Luftfornyelsen. Gasapparaterne til Opvarming af Pressejernene havde næsten altid Aftræk til Skorsten eller Vindue.

I Skotøjfabrikkerne var Forholdene gennemgaaende bedre end i Skrædderierne. Pudsemaskinerne vare saa at sige altid forsynede med lokal Afsugning, og dette hjalp til at holde et ret godt Luftskifte i Lokalerne.

Ogsaa i Cigarfabrikkerne var Forholdene gode. Begge Virksomheder kræver ogsaa godt Lys, og Fabrikslokalerne var derfor hyppigt smaa Udbygninger med Ovenlys og de for England saa karakteristiske Rytterventiler.

Dog fandtes ogsaa i begge Virksomheder slette Arbejdslokaler, i Kældere med Gasbelysning og mangelfuld Ventilation.

I det hele kan man om alle disse Virksomheder sige, at de mindre gode Forhold væsentlig kun fandtes i Smaabedrifterne, medens Ventilationen i de større Virksomheder var god, enten som Følge af mekaniske Foranstaltninger eller fordi Vinduesoplukningen her passedes omhyggeligt. Navnlig lagdes der i den Henseende Vægt paa en rigelig Udluftning udenfor Arbejdstiden, medens Arbejderne var til Maaltid o. s. v.

Af andre Bedrifter skal her særlig fremhæves Vaske-rieme, der alle, selv de mindre, vare forsynede med mekanisk Afsugning, hvorved Luften holdes fri for Damp og Em.

Ifølge Inspektørernes Udtalelser var Sansen for gode Ventilationsforhold i en glædelig Fremgang, og det samme gjaldt Fabrikanternes Beredvillighed til Ofre paa dette Omraade.

Man erkendte mere og mere, at Arbejdet udførtes langt bedre under gode sanitære Forhold.

Det var et almindelig udtalt Ønske hos Fabriksinspektørerne, at der maatte fastsættes en vis Standard for tilstrækkelig Ventilation under almindelige Forhold. En Kommission har været nedsat til Fastsættelsen af en saadan Standard, og efter nøjere Undersøgelse af Forholdene i en større Del Fabrikker kom denne til det Resultat, at en saadan Standard bedst lod sig udtrykke ved en bestemt Kulsyreprocent, som ikke maatte overskrides. Som passende i den Henseende fastsattes 1,2 ‰ Kulsyre, maalt i Mandshøjde i Rum uden kunstig Belysning, 2 ‰ for Rum med kunstig, ikke elektrisk Lys.

Foreløbig er dog denne Kulsyrestandard ikke paabudt af Centraladministrationen.

Særlige Ventilationsforanstaltninger.

Saa vel i Fabriksloven som i Sundhedsloven findes der Bestemmelse om, at enhver Fabrik eller Værksted maa ventileres saaledes, at alle Luftarter, Damp, Støv eller andre Urenheder, udviklede under Arbejdet og skadelige for Sundheden, saa vidt det praktisk set er muligt, gøres uskadelige.

I Fabrikker eller Værksteder, i hvilke udføres Slibning, Glitning, Polering paa Hjul eller en anden Proces ved hvilken Støv, Luftarter, Damp eller anden Urenhed udvikles og indaandes af Arbejderne i en Grad, som kan blive skadelig for Sundheden, kan der af Fabriksinspektøren forlanges opsat en Exhaustor eller anden mekanisk Ventilationsforanstaltning, saafremt han maatte mene, at Faren for Arbejderne i væsentlig Grad kan formindskes herved. Denne sidste Bestemmelse gælder dog ikke for „men's workshops.“ Her møder os saaledes atter den tidligere nævnte Undtagelse af Værkstedrum for voksne mandlige Arbejdere.

Denné begrænsede Beskyttelse af den voksne mandlige Arbejder stammer fra en ældre Tids Syn paa Forholdet mellem Arbejdsgiver og Arbejder. Arbejdskraften opfattedes som en Vare, lig enhver anden. Arbejderen sælger denne Vare til Arbejdsgiveren for en vis Pris, Arbejdslønnen. Den voksne mandlige Arbejder, som kender sit Arbejde, maa selv være i Stand til forud at bedømme de Farer, som Arbejdet frembyder og maa tage disse med i Beregning, naar han indlader sig paa at sælge sit Arbejde til den paagældende Arbejds løn. Staten har ingen Ret

til at blande sig i dette Forhold. Dette Synspunkt, der fra Aarhundredets Midte har været ledende for Arbejderlovgivningen i England, har stadig gjort det meget vanskeligt at udstrække den direkte Beskyttelse til den voksne mandlige Arbejder. Foreløbigt har dette kun været muligt ligeoverfor de Arbejdere, som ere beskæftigede i de særlig farlige Erhverv.

Gennemførelsen af de ovennævnte Ventilationsbestemmelser ønskedes særligt oplyst for Metalvarefabrikker og Jernstøberier. Jeg besøgte af den Grund en Række forskellige Metalvarefabrikker, Lampefabrikker, Cyklefabrikker og lignende Virksomheder, hvor der foregik en Afpudsning eller Polering af finere Metaldele paa Hjul. I den største Del af disse Virksomheder fandtes Polerskiverne forsynede med Afsugning fra Exhaustor dreven med Damp eller Elektricitet. Mange Steder, navnlig i mindre Værksteder, var de dog uden Afsugning, men saadan var paabudt og ofte under Arbejde. Inspektørerne syntes at gaa frem med stor Varsomhed ligeoverfor de mindre Virksomheder. De søgte nærmest at fremkalde Indretningen af de her omtalte, som af lignende mere kostbare Foranstaltninger, ved Lempe, ved Henviisning til udførte Anlæg hos Naboerne eller anden lignende Opmuntring, mindre derimod ved direkte Paabud. Ogsaa ved nærmere Anvisning af, hvorledes saadanne Anlæg bedst og billigst lod sig udføre under de givne Forhold, søgte de at vinde Ejerne for Sagen.

I Metalvareindustrien findes en stor Mængde „tennement factories,“ Bygninger bestaaende af en hel Række smaa Værkstedstønder, der fra et centralt Anlæg forsynes med Drivkraft. Faa eller flere Svende slaar sig sammen og leje et saadant Værksted med Drivkraft og Pudseskiver og modtage saa Metaldele fra de større Fabrikker til Afpudsning. I disse Værksteder fandtes gennemgaaende ingen Foranstaltninger til Afsugning. Dels var det „men's workshops“ og som saadanne faldt de udenfor Fabriksloven, dels var det haabløst for Inspektørerne at søge Foranstaltninger, der voldte Udgift, gennemførte under Forhold, hvor som her den egentlige Bruger af Værkstedet, Svendene, var ude af Stand til at afholde større Udgifter og Ejeren var ganske uvillig hertil, paa Grund af de løse Lejeforhold og skiftende Brug af Rummene.

Disse Virksomheder frembød derfor ogsaa de daarligste sanitære Forhold i alle Henseender.

Hvad Jernstøberierne angaar, var det næsten udelukkende større Virksomheder, som jeg havde Lejlighed til at se. Afbørstningen af Raagodset foregik i store høje Arbejdsrum, hvis Tage var forsynede med Rytterventiler. Arbejdet udførtes flere Steder af Drengene og Lærlinge. Særlige Indretninger til Afsugning af Støvet forefandt man ikke. Afpudsningen foregik ofte i delvis aabne Skure eller i fri Luft. Klimaet i England tillader i det Hele langt mere Arbejde i fri Luft end f. Eks. herhjemme. Gode Installationer til Sandblæsning af Støbegodset forefandt man flere Steder. Sandblæsningen foregik i lukket Rum, og Arbejderne styrede udefra Sandstraalen mod Støbegodset, der var anbragt paa roterende Borde. Andre Steder foregik Sandblæsningen paa mere gammeldags Maade. Arbejderne styrede Slangen inde i selve Sandblæsningsrummet beskyttet mod Sandet ved Mundpose, Briller og Overtræksklæder.

Asfaltering af Jernrør forefandt jeg kun i en enkelt Fabrik. Her foregik det ved, at de svagt opvarmede Rør dypedes i lange Render med Asfaltmassen, og Processen foregik i et stort Skur aabent paa hele den ene Side og forsynet med Aftrækslemme i Loftet.

Bestemmelser vedrørende farlige og usunde Virksomheder.

Fabrikslovens almindelige Bestemmelser til Beskyttelse af Arbejdernes Liv, Lemmer og Sundhed suppleres for farlige eller usunde Virksomheder dels ved visse særlige Foranstaltninger dels ved Udstedelsen af de saakaldte „special rules.“

De særlige Foranstaltninger ere Paabud for alle praktiserende Læger om Anmeldelse af visse Forgiftninger og Sygdomstilfælde — og for de særlige Fabrikslæger om en periodevis Undersøgelse af alle de i den Art Virksomheder beskæftigede Arbejdere, samt Undersøgelse af hvert enkelt Tilfælde af Forgiftning eller Maskinlæsion opstaaet under Arbejdet.

Endvidere Paabud om Indretning af mekanisk Ventilation, om Tilvejebringelse af passende Anstalter for Vask og Omsorg for sunde Drikke til Arbejderne.

Hertil kommer Forbud mod Nydelsen af Madvarer eller Forbliven i Spisetiderne i visse Arbejdsrum, samt Forbud mod Anvendelsen af Kvinder og Børn til visse Arter af Ar-

bejde. Af disse Bestemmelser gælder Paabudene om mekanisk Ventilation, Vaskeindretninger og Forbud mod Spisning i Arbejdsrummene ikke for Værksteder, som kun beskæftige voksne mandlige Arbejdere.

De særlige Regulativer. Fabriksløven bemyndiger Statssekretæren til at udstede Regulativer af en vis almindelig Karakter for alle saadanne Virksomheder, der efter hans Skøn ere farlige eller skadelige for Sundheden for Liv eller Lemmer.

Bemyndigelse for Statssekretæren til Udstedelsen af den Art Regulativer indførtes i Loven ved dennes Fornyelse i 1891, men Betydningen heraf indskrænkedes i væsentlig Grad, ved at Indførelsen af Regulativerne i hvert enkelt Tilfælde gjordes afhængig af Udfaldet af en Forhandling herom, en Art Voldgift, mellem Statssekretær og Arbejdsgivere. Kravet om denne Voldgift er bortfaldet i Loven af 1901 og erstattet med en Bestemmelse om, at Statssekretæren overalt, hvor han finder det nødvendigt, kan udstede den Art Regulativer, dog kun efter en forudgaaende nøje Undersøgelse af Forholdene og en nærmere Begrundelse af, hvorfor han anser de krævede Foranstaltninger nødvendige.

Der er i Henhold til denne Bemyndigelse udstedt en Række Regulativer, af hvilke her skal omtales to, det ene vedrørende Emaillering af Jernplader med blyholdig Glacur, det andet vedrørende Messingstøberier.

Regulativ for Emaillering af Jernplader indeholder følgende Bestemmelser:

Arbejdsgiveren skal sørge for Vaske-kummer med rigelig Tilgang af varmt og koldt Vand, Sæbe, Neglebørster og Haandklæde og træffe Forholdsregler til at sikre sig, at enhver Arbejder vasker Ansigt og Hænder før Maaltidet og før han forlader Fabrikken.

Arbejdsgiveren skal sørge for passende Respiratorer, Overtræksklæder og Hovedstykker for alle Arbejdere, der ere beskæftigede med Slibning, Paadrysning og Afbørstning.

Der skal træffes Forholdsregler til Fjærnelse af al overflødig Støv under Paadrysning og Afbørstningsprocesserne ved Indretning af perforerede Arbejdsborde forsynede med Afsugning.

Der skal drages Omsorg for, at en passende, sund Drik er tilstede i rigelig Mængde og for, at Arbejderne nyde denne.

Mindst en Gang maanedlig skal alle Arbejderne underkastes Lægetilsyn.

Ingen Arbejder, som har været fraværende paa Grund af Sygdom maa atter tages i Arbejde uden Attest fra en Læge for, hvad han har fejlet.

Naar en Arbejder klager over ikke at befinde sig vel, og Ildebefindendet er opstaaet under Arbejdet, skal Arbejdsgiveren hurtigst muligt sørge for at en Læge tilkaldes.

Der skal sørges for passende Steder, fri for Støv og Fugtighed, hvor Arbejderne kan anbringe deres Hjemmetøj.

Hvad Gennemførelsen af dette Regulativ angaar, sker denne ganske efter Regulativets Ordlyd og Inspektørerne vaage med stor Omhu over, at alle Bestemmelser nøjagtig opfyldes, saa meget mere som Arbejdet for en væsentlig Del udføres af Kvinder. I de tre Virksomheder af den Art, som jeg besøgte, fandtes gode Vaskeindretninger i særligt Rum, og Arbejdet udførtes med stor Forsigtighed, navnlig hvad Paadryksningen af de varme Plader angik. Arbejderne havde hver sin Respirator, rene Overtræk og Hovedklæder, der vaskedes af Fabrikken, og hvor det var muligt, anvendtes perforerede Arbejdsborde med Sugning. Der forefandtes rigelig Drikke, en Art Citronvand med svovlsur Magnesia.

Lægetilsynet foregik som Bestemmelserne fordrede.

Regulativ for Blanding og Støbning af Messing og visse andre Legeringer.

Arbejdsgiveren skal drage Omsorg for passende Midler til saa vidt muligt at lette Undvigelsen fra Arbejdsrummet af al skadelig Røg eller Støv fra disse Processer.

Saadanne Midler skulle omfatte Indretning af Lemme eller Aftræksventiler i Loftet paa Arbejdsrummene. Saafremt disse ere beliggende under andre Rum, skal der sørges for passende og særskilte Aftræk til Afledning af Røg og Støv.

Alle saadanne Støberier skulle rengøres og hvidtes mindst en Gang hver 12. Maaned, men kan af Fabrikstilsynet fordres rengjort og hvidtet hver 6. Maaned.

Arbejdsgiveren skal sørge for et tilstrækkeligt Antal Vaske-skaale, Vand og Sæbe til alle, der arbejde i Støberummet.

I Birmingham besøgte en Række af de saakaldte „brass-work's“ de Virksomheder, der særlig berøres af ovennævnte

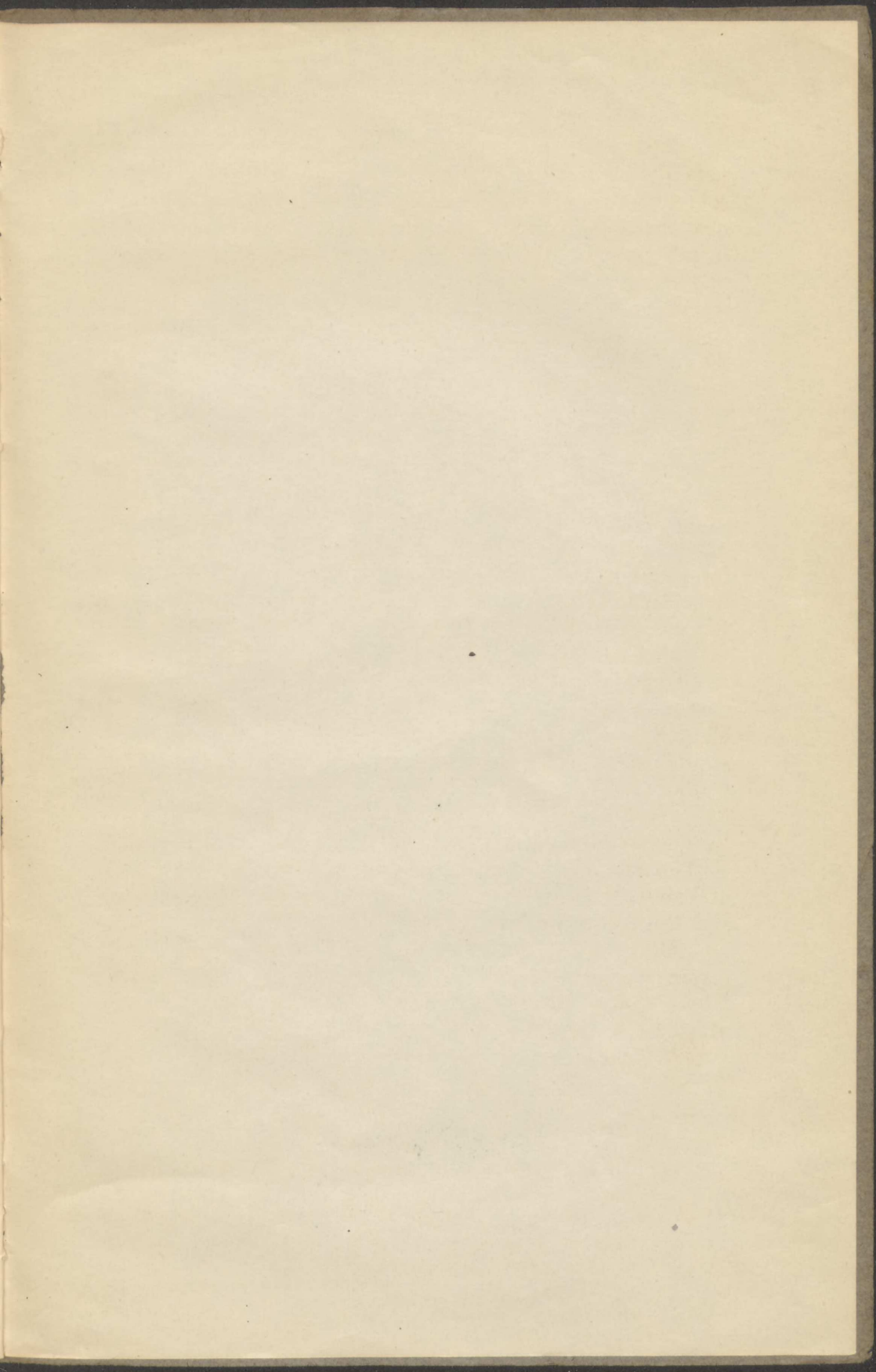

Regulativ. Støberummene vare næsten alle Steder anbragte i særskilte smaa Huse, fritliggende i Gaardspladsen. Loftet var som Regel rigeligt forsynet med Lemme, kun enkelte Steder med mekanisk Aftræk. Navnlig i disse Virksomheder havde Inspektøerne en god Støtte i de fra Lægerne indkomne Anmeldelser af Forgiftningstilfælde. I flere „shops“, Arbejdsrum, foregik Støbningen under Aftrækshætter og Rummet var særligt rigelig forsynet med Lemme og Ventilering, saa at Aftrækket kunne foregaa frit, uafhængigt af Vindforholdene. I andre Rum var der taget langt mindre Hensyn til Ventilationen, skønt Arbejdet tilsyneladende var ganske det samme — i al Fald var det ikke muligt for Inspektør eller Fabrikkens Ejer at angive væsentlige Forskelligheder, der paa Forhaand kunne tænkes at have Betydning for Arbejdernes Sundhed. Ikke desmindre var der gentagne anmeldt Forgiftningstilfælde blandt Arbejderne i de førstnævnte Rum, forinden særlige Ventilationsforanstaltninger indførtes, og ingen eller kun sjældent blandt Arbejderne i de sidstnævnte og dette havde givet Anledning til strengere Paabud i Henseende til Ventilation i det ene end i det andet Tilfælde. Ganske lignende Forhold iagttoges i en Blyhvidt og Mønniefabrik. Fabriksinspektøerne lægge i det Hele stor Vægt paa den Hjælp, de have dels af Anmeldelserne dels af Lejligheden til at kunne tilkalde den ved Centraladministrationen ansatte Læge, særlig hvor der er Spørgsmaal om Giftfare.

Hvad Regulativets øvrige to Bestemmelser angaar, var Rummene i Betragtning af Arbejdet rene og vel hvidtede og Vaskeskaale forefandtes i rigeligt Antal, som Regel i Form af Vandfade af Jernblik. Vaskningen foregik næsten overalt ved Posten i Gaarden.

Hermed er i det væsentlige gjort Rede for de særlige Oplysninger, som ønskedes indhentede. Det vil fremgaa af disse, i hvor høj en Grad man i Øjeblikket i England arbejder paa at afhjælpe de forskellige sanitære Farer, der true den industrielle Arbejder.

Regulativ. Malerummenes vare næsten alle Steder anbragte i enkelte smaa Buss, fritliggende i Gaardspladsen. Loftet var som Regel rigeligt forsynet med Lemme, kun enkelte Steder med mekanisk Aftræk. Nærlig i disse Værksteder havde Inspektorerne en god Støtte i de fra Lægerne indkomne Anmeldelser af Forgiftningstilfælde. I flere „sheds“ Arbejdsstøt Forsøgt Slohningen under Aftrækshætter og Hæmmet var særligt rigeligt forsynet med Lemmer og Ventilcy, saa at Aftrækket kunne foregaa frit, afhængigt af Vindforholdene. I andre Stæde var der noget langt mindre Hensyn til Ventilationen, skønt Arbejdet tilsvarende var ganske det samme. I et Fald var det ikke muligt for Inspektør eller Fabrikkens Ejer at angive væsentlige Forskeligheder, der paa Forhaand kunne tænkes at have Betydning for Arbejdernes Sundhed. Ikke de mindre var der ganske som ved Forgiftningstilfælde blandt Arbejderne i de førstnævnte Rum, foruden særlige Ventilationsforanstaltninger indførtes, og disse eller kun sjældent blandt Arbejderne i de sidstnævnte, og dette havde givet Anledning til strengere Pasning i Hensende til Ventilation i det ene end i det andet Tilfælde. Ganske ligende Forhold indtoges i en Hæbygd og Bommelfabrik. Fabrikinspektorerne lægge i det hele stor Vægt paa den Hjælp, de have dels af Anmeldelserne dels af Lejligheden til at kunne tilkalde den ved Centraladministrationen ansatte Læge, særlig hvor der er Spørgsmaal om Gifture.

Hvad Regulativets øvrige to Bestemmelser angaar, var Rummene i Betragtning af Arbejdet rene og vel hvidvaskede og Vaskeskaale forsaadtes i rigeligt Antal, som Regel i Form af Vandfaale af Jernblik. Vaskningen foregik næsten udelukkende ved Posten i Gaarden.

Herved er i det væsentlige gjort Rede for de særlige Oplysninger, som ønskedes indhentede. Det vil fremgaa af disse, i hvor høj en Grad man i Øjeblikket i England arbejder paa at afhjælp de forskellige sanitære Forer, der træde den industrielle Arbejder.

